

מראי מקומות- בבא קמא ח'

העידית". וע' בתלמיד הרשב"א והרא"ש שג"כ כ' כן, דמסתבר דאם נשתדפה העידית דאז ב"ח גובה מן הזיבורית, דלא דמי למכר עידית, דהתם אכתי משעבדא לי' עידית, אבל היכא דאשתדף כמי שלא היתה לו מעולם דמי. אולם כ' האור שמח (מלוה כ"ד, י', ד"ה והא) דגם כשנשתדפו העידית הדין הוא לגבות עידית, שהרי כבר חל שעבודו על הבינונית, וא"כ שוב לא פקע שעבודו על הבינונית (ודחה סברת הנתיבות דעדיין העידית משועבד אצל הלוקח, דתינח מלוה בכתב, במלוה ע"פ מאי איכא למימר).

(ג) כגון שהיתה לו עידית ומכרה- פרש"י, דאשתעבדא לי' בינונית לב"ח מעיקרא בעוד שהיתה העידית בידו. וע' באבי עזרי (נוק"מ א', ד') שכ' להוכיח מכאן דגדר של דין מיטב הוא דהשעבוד חל על המיטב עצמו, ואי"ז סתם דין סדר הגביי, עכ"פ לפי תי' זו של הגמ'. עוד לכאו' הי' מקום להוכיח מכאן לפשוט ספיקת רעק"א מהכא, דכ' להסתפק מהו הדין אם קונה המזיק עידית אחר ההיזק, האם נתשעבד אותה קרקע להיזק או לא, ולכאו' נראה מכאן דהכל תלוי בשעת ההיזק. וע' במשנת ר' אהרן (ב"ק סי' ה', הע' ט') שכ' שאינה ראי', דאף אם אמרי' דאם קונה מיטב אח"כ דצריך לשלם העידית שקונה, מ"מ י"ל דהשעבוד ג"כ חל על הבינונית שהי' לו בשעת הלואה, וא"כ הי' חייב לשלם מדין שעבוד זה.

(ד) כאן שלא היתה לו עידית ומכרה- יש להעיר, א"כ למה נקרא בינונית, הרי עידית שלו הוא. וכ' התוס' ר' פרץ שהוא משום דבינונית דעלמא הוא (וא"כ אף דבשלו הן שמין, מ"מ נקרא בינונית).

(ה) רבינא אמר בדעולא פליגי- פרש"י, די"ל דשניהם בשלו הן שמין או בשל עולם הן שוין, ובהכי פליגי, דתנא בתרא לית לי' תקנתא דעולא, אלא דב"ח גובה זיבורית לעולם אף להלכה, ולא הי' שום תקנה בשבילו לגבות מבינונית. תוס' פי' דמיירי

(א) עידית וזיבורית נזקין בעידית ובע"ח וכתובת אשה בזיבורית- פרש"י, דכיון דמדאורייתא בע"ח בזיבורית, ורק משום תקנה דינו בבינונית, בכה"ג דליכא בינונית להלוה, ליתא לתקנתא והדרה דינו לזיבורית. והק' הרש"ש, הא אפי' אם הי' דין בינונית לבע"ח מדאורייתא, מ"מ כל זמן שאין לו בינונית אינו צריך ליתן יותר מדינו, דהא לר' ישמעאל צריך קרא דבנזיקין צריך לעשות כן, וא"כ מוכח דמסברא לא אמרי' הכי. וכ' דאולי ס"ל לרש"י דזהו רק לר"י, אבל לר"ע שפיר אמרי' מסברא דצריך ליתן יותר מדינו [וצ"ע למה יפרש כן], א"נ דכיון דגלי קרא בנזיקין, א"כ אם הי' בינונית בבע"ח מדאורייתא, יהי' צריך ליתן לו יפה מדינו, לכן כ' רש"י דמדרבנן הוא. ופי' בחי' ר' נחום (רנח) דכיון דגדר של תקנת חכמים דב"ח בבינונית הוא שלא תנעול דלת בפני לוויין, א"כ ה"א דאם אין לו אלא עידית וזיבורית, משום תקנ"ח צריך לשלם לו עידית דוקא. וע"ז פרש"י דכיון דמעיקר דין תורה הוא זיבורית, א"כ היכא שאין לו בינונית, הדר' לדין תורה, ואז לא אמרי' שתיקנו שלא לשלם זיבורית. וע"ע בחי' ר' ארי' לייב (נ"ח, ו', ד"ה ונראה דסברא), שכ' דרש"י הבין דמשמע דגם היכא שיש לו עידית וזיבורית, והלוה רוצה לפרוע לו העידית, והמלוה רוצה דוקא הזיבורית, יכול המלוה ליקח הזיבורית דוקא בע"כ כל הלוה. והי' ק' לרש"י, למה יהי' הדין כן, הרי אין חילוק בין זיבורית בין עידית, הרי שניהם אינן דינו, וא"כ למה יכול לגבות מזיבורית דוקא, וע"ז תי' רש"י דזיבורית בעצם דינו הוא, ורק משום תקנה יש לו בינונית, והיכא דאין בינונית אין תקנה, וממילא הדרה דינו לזיבורית, ושפיר יכול ללקחו בע"כ דלוה.

(ב) כגון שהיתה לו עידית ומכרה- כ' הנתיבות (ק"ב, ב') "ואם הי' לו עידית ונשתדף, נראה ג"כ דגובה מהזיבורית, דדוקא במכרה, דלאו כל כמיניה לקלקל בידים שיעבודו שהי' לו בשעת הלואה, ועוד דגם עכשיו העידית תחת שיעבודו אף כשמכרה, דאם ישתדפו שאר הנכסים יגבה מהעידית, משא"כ בנשתדפו

דבעו לאפוקינהו משעבודה ספק, ועליהם לברר". וכן אי' כע"ז בר"ן בכתובות (נד: בדפיו) בשם הרשב"א, וע"ש מש"כ עוד בשם הרמב"ן.

(ח) דאמר להו אי שתקיתו ושקליתו כדיניכו שקליתו, וכו'- כ' הרא"ש (סי' ג'), "ולא מצו למימר לי' לכי תיהדר, ואפי' האשה שרוצה ליתן לה זיבורית, משום שכל דבר שאדם יכול לטעון, רואין אותו כאילו הוא כבר עשוי". ומבואר מדברי הרא"ש דדין אי שתקת אינו רק איום בעלמא, אלא דין גמור הוא. אולם ע' ברמב"ן (מלחמת ג. בדפיו) דכ' "שאני אומר דהא דקא אמרי' בגמ' משום דא"ל אי שתקיתו שתקיתו, לאו דפסקי' אנן הכי, אלא ה"ק, כולן נכנסו תחת הבעלים, שיכולין לקוחות להגבותן כדיניהן, ואי בעי נמי בעלי חובות ונזיקין למימר לי' לכי מהדרת מהדרת, מצי למימר הכי, שאין זה מן הדין, אלא שיכול להפסידן משלהן". ר"ל, שאי"ז אלא בתורת איום בעלמא, אבל בעצם דיניהן הוא לגבות העידית. ולכאו' כן מבואר מדברי רש"י ותוס' בהמשך הגמ', דפירשו דמה שהגמ' הק' מניזקין דוקא ולא מב"ח, היינו משום דאם רוצה הלוקח לומר לב"ח אי שתקת, יכול הב"ח לומר לו לכי תהדר, דאין לו הפסד בזה, ולפי הרא"ש לעולם לא אמרי' לכי תהדר. וע"ע במנחת שלמה שביאר דשעבוד המלוה הוא אינו שעבוד אלים כ"כ, דהא יכול הלוקח להבריח הקרקע, ולכן שפיר יש זכות ללוקח לעשות פשרה.

(ט) הב"ע, ביתמי דלאו בני פרעון ניהו- פי' הסמ"ע (קי"ט, כ"ח), דאין היתומין מחוייבין לפרוע חובת אביהן מקרקע זו, שהרי כקנין חדש הוא, "וכיון שאין צריכים לפרוע, אין הלוקח יכול לסלק חובות המוכר מעליו, כיון שבידו שעבודן". וע"ע ברשב"א שכ' דמיירי ביתומים קטנים, דאין להם שום מצוה לפרוע חובת אביהן, ודלא כפרש"י בסוגיין, דמבואר דאף ביתומים גדולים מיירי, אלא ס"ל דאם היו גדולים, אז שפיר הי' הלוקח יכול לטעון שיכול להחזיר השטרות. ולמד הרשב"א מכאן, דהיכא דקטנים ירשו קרקע מאביהן, כיון דאין מצוה עליהם לפרוע חובת אביהם,

דלית לי' עידית, ולכן ס"ל לתנא בתרייתא דשייך תקנה האחרת, דהיינו דמה דב"ח אינו גובה עידית הוא כדי שלא יראה שדה נאה וכו', וכאן דאין לו עידית יותר מזה, שפיר שייך האי תקנה, ולכן אית לי' זיבורית (דהיינו, דלית לי' לעולא בכה"ג, לא דלית לי' דעולא בכלל כמו שפרש"י). והרשב"א הביא פי' הראב"ד, דכ"ע בשלו הן שמין, וא"כ היכא דיש לו רק בינונית וזיבורית, הבינונית שלו נעשה כעידית. וא"כ, מאן דס"ל דגובה מזיבורית, היינו או מדאורייתא, או מתקנה, דממ"נ גובה כאן מזיבורית. ומאן דס"ל דגובה מבינונית, היינו משום דלית לי' דעולא, אלא אית לי' דר"ש דב"ח בבינונית כדי שלא יראה חבירו שדה נאה, וכו', וכאן הרי אין שייך סברא זו, דהא אית לי' רק בינונית, וזה קל למצוא, וא"כ כאן שפיר יכול לגבות מבינונית [ונמצא שפי' על דרך תוס' אבל להיפוך]. וע"ע בנמוקי יוסף (ב: בדפיו) שהביא מהרמ"ה עוד ביאור בדבר הא דאמרי' דבעולא פליגי, דמיירי שהי' לו עידית מעיקרא ומכרה, והשאלה הוא אם אזלי' בתר שעת שעבוד, דמעיקרא כבר חלה החיוב על הבינונית שהי"ל בשעת מעשה, או דלמא אזלי' בתר שעת גוביינא, ובשעת גוביינא לא הי"ל עידית, וא"כ נמצא דבינונית דמעיקרא הוי עכשיו בינונית, וע"ש שכ' לתלות זה באם מדאורייתא דין ב"ח הוא בעידית או בזיבורית, ע"ש.

(ו) דאמר עולא, דבר תורה ב"ח בזיבורית שנא' בחוץ תעמוד וכו'- דייק המנחת שלמה, דמשמע דבלא קרא הי' צריך לשלם לו עידית, ואע"פ שאינו בג"ש דתחת נתינה וכו', ולמה. וביאר דמסברא היינו אומרים דכיון דהיב לי' זוזי, א"כ יהי' צריך ליתן לו זוזי, או עכ"פ מיטב, דקל למכור וקרוב לזוזי.

(ז) השתא, לג' דאיכא למימר חד מינייהו קדים, אמרת כולן נכנסו תחת הבעלים, וכו'- פרש"י, שיכול לומר אני קניתי בבקר והם בערב, והנחתי לך מקום וכו'. ויש לעי', א"כ למה באמת לא אמרי' הכי, הרי לכאו' כל א' יכול לטעון כן, והמע"ה. וכ' בספר התרומות (ד', ח', ג') "דכיון שהקרקעות כולן נכנסו תחת שיעבודו, הו"ל איהו בהני נכסי ודאי, ואינהו

ותי' דלפי מה דאמרי' בכמה דוכתי, דמה שגובין מלקוחות הוא משום דאפסדי אנפשיהו, אבל לולא זה הי' לנו לומר שלא לגבות מן הלקוחות משום פסידא דידהו, א"כ במקום דאיכא טענה דלהכי דייקי, נשאר הטעם שלא לגבות מן הלקוחות משום פסידא דידהו.

(יד) **דינא הוא דאזיל ראובן ומשתעי דינא בהדי' וכו'-** כ' הקהלות יעקב (כתובות מ"ג, ה') דמבואר שיכול לטעון רק משום שיש לו אחריות, או עכ"פ שיש לו נפק"מ לענין תרעומות. אבל בלא"ה, אף דראובן הוא באמת העיקר בעל דין, שהרי כל הדין תורה הוא על הלואת ראובן, האם פרוע הוא או לא, והנכסים באמת אינם אלא ערבים בשביל חובו, מ"מ כל זמן שאין לו שום נפק"מ למעשה, אי"ז נחשב בעל דין בזה.

(טו) **ומשתעי דינא בהדי' - פרש"י,** אם יש לו לראובן שום תביעה על בעל חובו לומר פרעתין, וכו'. ע' בתוס' הרא"ש בב"מ (יד). שנקט שכוונת רש"י ליישב קו' תוס', דהק' מאי נפק"מ מי הוא הבעל דין, וע"ז תי' רש"י דרק הלואה יכול לטעון פרעתין ולהשביע המלוה, אבל הלוקח אינו יכול לטעון זה ולהשביע הלוקח, דהא אינו ברי בטענה זו (וע"ע מה שהק' התוס' הרא"ש ע"ז, ומה שתי').

(טז) **דא"ל אי מפקת מיני' עלי הדר- הק' הנמוקי יוסף (ג: בדפיו),** הרי ודאי מיירי דאין נכסים לראובן, דאם הי"ל נכסים לראובן ודאי הי' צריך המלוה לגבות מראובן תחלה. ואם אין לו נכסים, א"כ לא יוכל הלוקח לגבות כלום ממנו. ותי' דמיירי דלעולם יש נכסים לראובן, אלא דעשאו אפותיקי, וא"כ שפיר יכול לגבות משמעון אף דיש לראובן נכסים. וע"ע בקצות (ל"ז, ה') דכ' דיש נפק"מ פשוטה, דהיינו אם נתעשר הלואה אח"כ, וא"כ ודאי בעל דבר הוא (וע' מה שהק' מתוס' בב"ב דמשמע דלא חיישינן שיתעשר אח"כ).

הו"ל כאשתדפו שדות הלואה, ושפיר יכול המלוה לגבות מלקוחות.

(י) **ובינונית וזיבורית ליתנהו גבי' דמצי למימר להו גבו מבינונית ... דלא ניחא לי וכו'-** הק' התוס' הרא"ש (הובא בשטמ"ק), הרי תקנת חכמים הי' בשבילו, וא"כ מה לי דאין הקרקעות האחרות אצלו, מ"מ, כל זמן שאין אנו יודעין "מה מכר וכו'", לכאו' צריך להיות דיכול לטעון כן. והמאירי תי' "שאין מקום לומר אי איפשי בתקנת חכמים במקום שחב לאחרים מלבד התובע שלו".

(יא) **מה מכר ראשון לשני וכו'-** כ' התוס' הרא"ש (הובא בשטמ"ק), "וכי היכי דלוקח ראשון מצי למימר אי איפשי... לתועלתו כשלקח עדיה באחרונה... זה הזכות מכר ללוקח שני... וכל מה שהוא לתועלתו הוא יטעון כאילו הי' לוקח ראשון". והראב"ד (הובא שם) ביאר באו"א קצת, דבאמת אין להלוקח שני שום כח לטעון, אלא "יכול לוקח שני לומר ללוקח ראשון, אתה חייב לפטור אותו מנזקין ומב"ח ומכתובה, ולהגבות אותם בדיניהם כאלו היו כלם אצלך". עוד כ' החזון איש (ב"ק ג', ד') דאין שייך כאן הקנאת זכות לטעון, דהא קנין דברים בעלמא הוא ושפיר מצי לחזור ולומר למלוה שמיחד לו אותה השדה שמכר ללוי, "אלא מעיקר דיני גבי' הוא, שאותה השדה שביד לוקח ראשון רמי לי', כיון דהשני' איננה אצל לוקח ראשון, וראוי למשפט צדק לקיים המקח של השני', כיון דאין כאן הפסד למלוה".

(יב) **רצה מזה גובה רצה מזה גובה- פרש"י,** יכול לגבות זיבורית משמעון. אולם רש"י בכתובות (צב.) פי' דאף יכול לגבות מעידית דשמעון, וכבר העיר הפלפולא חריפתא (סי' ד', אות ש') על הסתירה. ובסברת הדבר, כ' הרא"ש (כאן, סוס"י ד'), ד"כיון ששמעון לקח כל שיעבודו של ב"ח אין לבעל חוב לטרוח ולחזור אחר לקוחות אחרים, אלא כל הנמצא ביד שמעון יקח ואפי' עידיה".

(יג) **דא"ל להכי דייקי זובני עידיה וזיבורית, ארעא דלא חזיא לך- ע' בארזא דבי רב שכ' להתקשה בזה, מה טענה היא זו דלהכי דייקי.**